

N

NADIN, selo I od Zadra. Naselje gradinskoga tipa *Nedinum* bilo je sjedište liburnske općine; civitet dobiva vjerojatno već u doba Augusta. Očuvani ostaci zidina, građenih od megalitičkih blokova, nastali su pod helenističkim utjecajem, vjerojatno u I. st. Grad nije arheološki istraživani. Među slučajnim nalazima važan je kameni votivni spomenik lokalne božice Latre, kojoj je u čast bio podignut portikat. U srednjemu vijeku naselje se obnavlja, a ant. su utvrde dograđene u doba tur. prevlasti.

LIT.: M. Suić, *Antički grad na istočnom Jadranu*, Zagreb 1976. — J. Medini, *Latra—dea Neditorum*, Posebna izdanja ANUBiH, 1984.

NADREALIZAM, smjer u književnosti i lik. umjetnostima koji teži spontanu i iracionalnu bilježenju podsvjesnih doživljaja. Pojavio se u Francuskoj oko 1920 (A. Breton). U slikarstvu su najistaknutiji nadrealisti G. de Chirico, M. Ernst, H. Arp, M. Ray, J. Miró, A. Masson, Y. Tanguy, R. Magritte, P. Delvaux, S. Dali, F. Picabia, M. Duchamp. Poslije okupljanja nadrealista u Parizu (1924) i stvaranja općih programskih načela te

pokretanja glasila »La révolution surréaliste« ideje toga pokreta šire se Europom. God. 1926. zagrebački časopis »Vijenac« (br. 21) objavljuje odlomke *Nadrealističkoga manifesta* A. Bretona iz 1924.

U Zagrebu između dvaju svj. ratova nije bilo stalnije grupacije nadrealista. Poč. tridesetih godina pjesnik D. Ivanišević objavljuje svoje prve nadrealističke pjesme, a slikar Ž. Hegedušić u Parizu radi nadrealističke crteže (»Pigalle—šetnja«, 1931). Između dvaju ratova n. je u Zagrebu rubna pojava, premda je izložba »Nadrealizam i hrvatska likovna umjetnost« (Zagreb 1972) obogatila spoznaje o nadrealističkim kretanjima i djelima u hrv. umjetnosti. Krajem četvrtoga desetljeća nadrealističkim se crtežima Ž. Hegedušića pridružuje svojim opusom D. Ivanišević (Albert Jordan), potom K. Hegedušić ilustracijama za poemu »Turpituda« M. Ristića (1938) i arhitekt J. Seissel (Jo Klek) ciklusom akvarela i crteža »3 C i tričarije« (1938—58). Uoči II. svj. r. nastaje »Fantazija oronulog zida« M. Detonija (1939), slika bliska nadrealističkoj poetici, ali koja svojim elementima izlazi iz njezinih okvira i približava se fantastici. Bliskost fantastici M. Detoni potvrđuje i grafičkim mapama (»Mapa U«; »Plodovi uzbuđenja«, 1941).

U poslijeratnim godinama, istodobno s procesom demokratizacije društva i napuštanjem krute pozicije ideologizirane umjetnosti, nakon 1950. dolazi do novoga nadrealističkoga vala, u okviru kojega se reformira izvorna nadrealistička poetika i malo-pomalo stvara poseban oblik fantastičnoga, magičnoga i oniričkoga slikarstva.

Anticipirano u djelima A. Motike (»arhajski nadrealizam«, 1952), te u pojedinim ostvarenjima književnika (R. Ivšić, D. Ivanišević, J. Kaštelan, Z. Golob, I. Vrkljan, J. Stošić), slikarstvo obnovljenoga nadrealizma pojavljuje se u Zagrebu najsnažnije u djelu M. Stančića, kod kojega se nadrealno i fantastično međusobno isprepleću (»Djevojka-cvijet«, 1954; »Korzo u Varaždinu«, 1959). Dok kod Stančića prevladava fantastična tipologija, kod J. Vanište riječ je o enigmatičnome slikarstvu, otvorenome više apstrakciji negoli nadrealizmu. Taj »dvokomponentni« n. vidljiv je u djelima slikara okupljenih u Rovinju (Z. Matić, B. Baretić, B. Mascarelli, M. Brajnović), a nazire se i kod B. Dogana, I. Dulčića, A. Kinerta, I. Lovrenčića, H. Kujundžića, V. Jordana. Elementi fantastike nalaze se i u opusima pavih umjetnika (I. Generalić, M. Skurjeni, E. Feješ, I. Večenaj, I. Bosilj, D. Jurak). Nakon 1960. zamjećuju se procesi koji se samo okvirno razvijaju unutar nadrealističkih načela, a ustvari prebacuju težište s nadrealnoga na fantastično, metafizičko, magično, oniričko i imaginativno. Nadrealistička gesta, automatizam i isključivost, pa i politički angažman, gotovo nestaju iz umjetnosti. N. se u izvornome smislu pretočio u niz poetika bliskih fantastičnoj umjetnosti, unutar koje ima elementa ekspresionizma, pop-arta, narativne figuracije, hiperrealizma itd. Premda se individualni opusi odlikuju nadrealizmom, prevaga racionalne kombinatorike odvodi mnoge umjetnike prema radikalnome realizmu,

M. STANČIĆ, *Djevojka-cvijet* (1954). Zagreb, Galerija suvremene umjetnosti

